

Проблеми та перспективи розвитку сільських територій України (на прикладі Карпатського регіону)

Протягом усього періоду незалежності нашої держави аграрна проблематика незмінно перебуває в центрі уваги вітчизняних політиків, вчених-економістів, господарників, громадських діячів, експертів, а також великого кола пересічних громадян, які тією чи іншою мірою дотичні до проблем українського села.

У соціально-економічному житті України сільські території займають особливе місце. На них проживає третина населення нашої держави і припадає більша частка її площі. Значимість цих територій посилюється їх винятковим внеском у формування основ продовольчої безпеки та нарощування експортного потенціалу країни. Ці та інші чинники роблять розвиток сільських територій одним з основних пріоритетів державної політики України, спрямованої на підвищення стандартів життя сільського населення, зростання ефективності функціонування АПК, покращення стану довкілля та поліпшення якості людського капіталу.

Саме цій проблематиці був присвячений круглий стіл із проблем та перспектив розвитку сільських територій України, який відбувся 26 жовтня 2011 р. у м. Львові в Інституті регіональних досліджень НАН України. У ньому взяли участь представники регіональних органів державної влади та місцевого самоврядування, Міністерства аграрної політики та продовольства України, вчені Інституту регіональних досліджень НАН України, Львівського національного аграрного університету, Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. Гжицького, Інституту землеробства і тваринництва Західного регіону НААН України, Львівського національного університету ім. І. Франка, Львівського державного університету внутрішніх справ, Львівської державної фінансової академії, Одеської національної академії харчових технологій, Миколаївського державного аграрного університету, Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя, Державного підприємства «Львівський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою» – всього 54 учасники, в т. ч. 20 докторів наук.

У вступному слові директор Інституту регіональних досліджень НАН України д.е.н., проф. *В. С. Кравців* наголосив на актуальності проблеми розвитку села, зацентрував увагу на найпроблемніших аспектах розвитку сільських територій України і Карпатського регіону, а також окреслив коло питань, які стали предметом наукової дискусії.

Заступник голови Львівської обласної державної адміністрації з питань агропромислового комплексу *І. М. Стефанишин* зазначив, що десять років тому, під час проведення аграрної реформи, був занадто сильним вплив політичного чинника, а тому сьогодні проблема розвитку села вимагає дуже виваженого підходу з урахуванням багатьох аспектів. Особливо це стосується зберігання вирощеної продукції, розвитку оптових ринків, інвестування в сільській місцевості тощо.

З доповіддю «Проблеми та перспективи розвитку сільських територій України (на прикладі Карпатського регіону)» виступив в.о. зав. відділу прогнозування та моделювання розвитку регіону ІРД НАН України, д.е.н. *В. В. Борщевський*. Він підкреслив, що Україна володіє сприятливими географічними, кліматичними, ресурсними та іншими передумовами розвитку сільських територій, тому потенційно спроможна стати державою з пріоритетним розвитком аграрної сфери та одним з основних постачальників на світові ринки екологічно чистої про-

довольчої продукції. Проте на сьогодні проблема невідповідності рівня розвитку українського аграрного сектору та сільських територій світовим стандартам, зокрема ЄС, поки що залишається нерозв'язаною.

Низка останніх урядових ініціатив у сфері аграрної політики, включаючи прискорення земельної реформи, не узгоджується з реальними потребами мешканців села і не спирається на належним чином науково-обґрунтовані та методологічно вивірені концепції, що може спричинити погіршення ситуації у разі їх форсованого втілення у практику господарського життя.

Більшість державних і регіональних програм, пов'язаних із розвитком сільських територій, має переважно декларативний характер, або не забезпечується необхідними фінансовими ресурсами. Відтак, прогалини в державній аграрній політиці та суб'єктивні прорахунки і помилки, що мали місце на попередніх етапах ринкового реформування аграрного сектору, призвели до суттєвого погіршення демографічних показників у сільській місцевості, руйнування виробничого потенціалу села, погіршення якості та родючості ґрунтів, загострення екологічних проблем тощо.

У цьому зв'язку важливого значення набуває оптимізація структури сільського господарства згідно з потребами населення відповідних регіонів, включаючи нарощування потенційних можливостей експорту, підвищення ефективності та рентабельності сільського господарства, створення повнофункціональної мережі регіональних агропромислових ринків з метою спрощення залучення господарств населення до виробництва готової харчової продукції, сприяння розвитку переробного виробництва на сільських територіях, активізація виробництва продукції тваринництва, стабілізація пропозиції та цін на ринку кормів, обґрунтування напрямів та активізація виробництва органічної сільськогосподарської продукції тощо.

Керівник групи радників Міністра аграрної політики та продовольства України, д.с.-г.н., проф. *В. О. Пабат* у доповіді «Стан сучасного села та перспективи його розвитку» зазначив, що сьогодні практично відсутнє вітчизняне виробництво сільськогосподарської техніки, зруйновані потужні агропромислові комплекси у сільській місцевості, спостерігається катастрофічне скорочення чисельності сільських населених пунктів. З метою виправлення ситуації слід встановити регіональні квоти на сільськогосподарську продукцію, яку держава закуповуватиме за справедливими цінами, розробити державну програму створення сільських поселень, запровадити дієві заходи з розвитку агротуризму, усіляко підтримувати аграрні вищі навчальні заклади та науково-дослідні інститути, покращити інформаційне забезпечення села.

З доповіддю «Консолідована державна політика комплексного розвитку сільських територій України: концептуальний підхід, модель та рівні» виступив завідувач кафедри економіки промисловості Одеської національної академії харчових технологій, д.е.н., проф. *О. І. Павлов*. Він, зокрема зазначив, що галузевий підхід до ведення державної аграрної політики вичерпав себе, оскільки унеможлиблює комплексний розвиток сільських територій. Відтак було запропоновано запровадження консолідованої державної політики комплексного розвитку сільських територій, яка має на меті забезпечення відтворення сільських територій, адже саме така політика здатна консолідувати загальнодержавні, місцеві та галузеві інтереси.

Завідувач кафедри права та підприємництва Львівського національного аграрного університету, д.е.н., проф. *Ю. Е. Губені* звернув увагу на недостатню коректність висловлювань про занепад українського села, оскільки в приміських зонах

сільські території активно розвиваються. Тож село не стільки занепадає, скільки набуває іншого вигляду. Він зазначив, що політика розвитку сільських територій суттєво відрізняється від аграрної політики, хоча вони і тісно пов'язані між собою, наголосивши на тому, що розвиток сільських територій необхідно планувати з урахуванням пріоритетів політики європейської інтеграції України. Але при цьому в першу чергу має бути вирішене питання землі.

Завідувач кафедри фінансів і суб'єктів господарювання Львівської державної фінансової академії, д.е.н., проф. *К. В. Васьківська* проаналізувала демографічний та соціальний потенціал сільських територіальних громад. Вона звернула увагу на те, що багато сіл Карпатського регіону сьогодні вимирає або ж спостерігаються різкі диспропорції у статевому складі населення (з'явився феномен так званих «чоловічих» і «жіночих» сіл). Крім того, тривалість життя у сільській місцевості щороку зменшується, а соціальна сфера села практично не розвивається.

Завідувач кафедри статистики та аналізу Львівського національного аграрного університету, д.е.н., проф. *В. В. Липчук* наголосив на необхідності створення умов для відтворення села, оскільки праця у сільському господарстві є найнепрестижнішою; соціальні інституції села деградують, невирішеною залишається проблема приватизації та використання землі. Для подолання найгостріших проблем сільських територій доповідач запропонував провести структуризацію державної політики розвитку сільських територій та врегулювати законодавство про господарський устрій.

Завідувач кафедри економіки підприємництва Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. Гжицького, д.е.н., проф. *П. М. Музика* підняв проблему ефективного використання та ринкового обігу сільськогосподарських земель. Він зазначив, що земельні ресурси виснажуються через їх нераціональне використання агрохолдингами. Наголосив на тому, що прийняття Закону України «Про ринок земель» у запропонованому вигляді може завдати відчутної шкоди аграрному сектору України, оскільки окремі особи зможуть сконцентрувати у своїй власності колосальні масштаби землі.

Заступник начальника головного управління агропромислового розвитку Львівської обласної державної адміністрації *А. В. Чопик* відзначив низьку ефективність діючих нині державних програм через відсутність коштів на реалізацію передбачених у них заходів. Водночас він підкреслив необхідність розробки стратегії розвитку сільських територій Львівської області на основі об'єднання зусиль влади та потужного наукового потенціалу вчених регіону.

Голова комісії з питань агропромислового розвитку Чернівецької обласної ради *М. Ю. Бурбак* проінформував про запровадження кластерного підходу до розвитку сільських територій області, використання програм транскордонного співробітництва, створення дорадчої служби для сільських виробників.

Голова Золочівської районної ради Львівської області *В. Й. Недзельський* розповів про найгостріші проблеми сільських територій району, серед яких виділив виробництво чистих продуктів без використання хімікатів та добавок та збереження сільськогосподарської продукції.

Голова Колтівської сільської ради Золочівського району Львівської області *Л. В. Кальмук* відзначила, що найбільшими проблемами сільських територій є дефіцит кадрів, відсутність підприємств переробної сфери, труднощі зі збутом продукції та мізерні бюджети сільських рад.

У дискусії взяли участь вчені Інституту регіональних досліджень НАН України (д.е.н., проф. *У. Я. Садова*, д.е.н., проф. *Н. А. Мікула*, д.е.н., проф. *С. О. Іщук*, д.е.н., проф. *М. А. Козоріз*), Львівського національного аграрного університету

(д.е.н., проф. *А. Я. Сохнич*), Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя (д.геогр.н., проф. *М. О. Барановський*), Миколаївського державного аграрного університету (д.е.н. *І. В. Гончаренко*), Державного підприємства «Львівський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою» (к.е.н., доц. *І. Р. Залуцький*). Було внесено багато пропозицій та висловлено ідеї, спрямовані на протидію занепаду та забезпечення розвитку українського села. Науковці та практики дійшли згоди щодо необхідності спільного пошуку напрямів вирішення проблем сільських територій.

Підсумовуючи результати круглого столу, директор Інституту регіональних досліджень НАН України д.е.н., проф. *В. С. Кравців* відзначив плідність та ґрунтовність дискусії присвяченої пріоритетам розвитку сільських територій України. За результатами дискусії рекомендовано органам державної влади та місцевого самоврядування: виокремити сільські території як самодостатній об'єкт регулювання і вирішувати проблеми їх розвитку комплексно з прив'язкою до європейських принципів і стандартів; розробити ґрунтовну та адекватну програму розвитку сільських територій та забезпечити її прийняття на найвищому державному рівні; сприяти більш активній участі держави у розвитку сільського господарства та несільсько-господарських видів економічної активності на сільських територіях; гарантувати рівні умови підтримки всіх сільськогосподарських виробників незалежно від їх видів, типів, розмірів, форм власності та господарювання; забезпечити проведення адміністративно-територіальної реформи, яка б передбачала здійснення реформи інститутів державної влади, реформу місцевого самоуправління та територіальну реформу (визначення території юрисдикції кожної сільської територіальної громади); вдосконалити прийняті бюджетні та податкові кодекси в напрямі наділення місцевих громад достатніми фінансовими ресурсами для вирішення поточних проблем; у процесі здійснення земельної реформи передбачити дотримання принципів подолання монопольних тенденцій на ринку землі і встановлення багатосуб'єктності права власності на земельні ресурси і забезпечити врегулювання земельних відносин як інвестиційного чинника економічного зростання сільських територій; на основі Державного земельного кадастру визначити класи земель, які б деталізували їх функціональне призначення; визнати виробництво екологічно чистої сільськогосподарської продукції як один з основних і найперспективніших напрямів розвитку вітчизняної агропродовольчої сфери; спрямовувати виділення державних коштів на розвиток соціальної та інституційної інфраструктури села; провести реформу оплати праці, особливо у сфері сільськогосподарського виробництва з метою орієнтації на європейські стандарти; заохочувати експорт сільськогосподарських товарів з високим ступенем обробки; розвивати сучасну систему агроконсалтингу; підтримати ухвалу Міжнародної науково-практичної конференції та виїзного засідання Ради Західного наукового центру НАН України і МОНМС України «Гірські території: проблеми та перспективи сталого розвитку» (21-22 жовтня 2011 р., м. Ужгород) в частині необхідності підвищення інвестиційної привабливості гірських територій; підтримати пропозицію Львівської обласної ради щодо розробки спільно з науковцями Інституту регіональних досліджень НАН України стратегії розвитку села та агропромислового комплексу Львівської області та звернутися з аналогічними пропозиціями до обласних державних адміністрацій Карпатського регіону.

За результатами круглого столу будуть підготовані рекомендації для органів державної влади і місцевого самоврядування, а також виданий збірник матеріалів, який буде надісланий усім учасникам.

Надійшло 04.11.2011 р.